

ЗВІТ ГРУПИ ГРОМАДСЬКОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ «ОЗОН»

«МИРНІ ЗІБРАННЯ У М. КИЄВІ та Київській області ПРОТЯГОМ 25 грудня 2013 року – 25 січня 2014 року»

Спостереження здійснювалися активістами групи громадського спостереження «ОЗОН» у м. Києві та у с. Нові Петрівці Вишгородського району Київської області. У м. Києві спостереження охоплювало центральну частину а саме: парк Шевченка, парк Маріїнський, Майдан Незалежності, Європейську площу, площу Конституції, Михайлівську площу, Софіївську площу, вул. Хрещатик, вул. Богдана Хмельницького, вул. Прорізну, вул. Костьольну, вул. Грушевського, вул. Інститутську, вул. Академіка Богомольця, вул. Садову, вул. Шовковичну, вул. Липську, пров. Кріпосний, вул. Банкову, вул. Лютеранську, вул. Круглоуніверситетську, вул. Дарвіна, пров. Козловського, територію біля будівель Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України, Верховної Ради України, Київської міської державної адміністрації, Міністерства внутрішніх справ. А також спостереження під час т.з. автопробігу до Межигір'я автомайданівців охоплювали - вул. Героїв Дніпра, вул. Богатирську, дорогу Р69, дорогу Р02, вул. Спаська, с. Нові Петрівці Вишгородського району Київської області.

У даному звіті розглядатимуться наступні епізоди зібрань, що загалом отримали назву «Євромайдан»: весь звітний період - «Євромайдан», що відбувався на Майдані Незалежності та вул. Хрещатик, 29 грудня 2013 р. – «автопробіг до Межигір'я»; 19 січня - 25 січня – події на вул. Грушевського м. Києва.

«Євромайдан».

На мирній акції «Євромайдан», що відбувалась переважно на Майдані Незалежності та вул. Хрещатик, мирний характер зібрання підкреслювався численними закликами виступаючих про недопущення провокацій, дотримання виключно мирної поведінки, проханням не допускати осіб, які порушують громадський порядок на місці проведення зібрання.

За звітний період на місці проведення зібрання (Майдані Незалежності та вул. Хрещатик) представники правоохоронних органів охорону громадського порядку у форменному одязі не здійснювали.

Охорона здоров'я забезпечувалась громадськими медиками (активістами та професійними медиками, які діяли на волонтерських засадах) та працівниками екстреної медичної допомоги, бригади та спецтранспорт яких були розташовані довкола зібрання та на території його проведення.

29 грудня 2013 р. відбулась акція «автопробіг до Межигір'я».

Громадяни на автомобілях та пішки дісталися зі ст. метро Героїв Дніпра та вул. Героїв Дніпра м. Києва до с. Нові Петрівці Вишгородського району Київської області. Громадські спостерігачі відслідковували збір учасників акції біля ст. метро «Героїв Дніпра» о 11:00 та здійснення руху груп авто у с. Нові Петрівці маршрутом від ст. метро Героїв Дніпра, вул. Героїв Дніпра, вул. Богатирська, дорога Р69, дорога Р02, поворот на вул. Спаську, с. Нові Петрівці.

Під час перебування у с. Нові Петрівці дії громадян зводилися до озвучування лозунгів, демонстрації плакатів та прапорів з українською державною символікою, червоно-чорних прапорів, символіки Європейського Союзу. З використанням звукопідсилюючої техніки виголошували промови лідери опозиції Яценюк А., Кличко В., Тягнибок О. Зібрання носило мирний характер, про що свідчить відсутність закликів до насилля та провокативних дій.

По маршруту руху на території м. Києва на відстані приблизно кожні 200 м чергували працівники ДАІ. Зупинок автотранспорту працівниками ДАІ громадськими спостерігачами зафіксовано не було.

На час прибуття громадських спостерігачів о 12:00 у с. Нові Петрівці працівниками ДАІ був перекритий в'їзд до вул. Спаської, що веде до резиденції президента України, розташованої за адресою вул. Івано-Франка, 19 с. Нові Петрівці. За 300 м до резиденції президента був виставлений кордон з працівників міліції ГУ МВС в Київській області, службового транспорту з написами «МІЛІЦІЯ» (номерними знаками ОВС на синьому фоні, номерними знаками Внутрішніх військ на чорному фоні), автотранспорту ДПС, автобусів та вантажівок з цивільними номерами. Також протягом зібрання біля вищевказаного кордону були присутні представники ПМОП «Беркут» та внутрішніх військ.

Конфліктна ситуація між працівниками ОВС носила короткочасний та вербальний характер і стосувалася блокування в'їзду до с. Нові Петрівці вантажною автівкою «КАМАЗ» без номерних знаків. Після сперечань між учасниками акції та працівниками ДАІ невідома особа, користуючись відсутністю нагляду за автівкою «КАМАЗ», зняла її з ручного гальма, після чого декілька учасників акції зіштовхнули вантажівку до кювету без спричинення пошкоджень. Після вказаного інциденту працівники ДАІ не перешкоджали громадянам пересуватися вказаною дорогою.

Громадськими спостерігачами «ОЗОН» були, зокрема, відмічені наступні порушення зі сторони працівників правоохоронних органів:

1. *Близько 12.45 год. громадськими спостерігачами групи «ОЗОН» у с. Нові Петрівці, Вишгородського району Київської області на дорозі, що веде до резиденції президента України (за 300 м до резиденції) зафіксовано особу,*

одягнуту в зимову форму патрульної служби міліції. Проте на формі були відсутні погони встановленого зразку та нарукавні знаки (шеврони). Даний працівник виконував організаційно-розпорядчі функції щодо співробітників ГУМВС в Київській області, які знаходились в живому кордоні на дорозі.

Така поведінка працівника ОВС України порушує вимоги наказу МВС України від 2002 р. №535 «Про затвердження Правил носіння форменого одягу та знаків розрізнення особами начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, військовослужбовцями спеціальних моторизованих військових частин міліції внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ

України», а саме – розділу 6 «Знаки розрізнення».

Зокрема, порушено вимоги п. 6.1.1: «На предметах форменого одягу носяться погони», а також п. 6.1.8: «Нарукавний знак МВС України ... розміщується на лівому рукаві мундира (кітеля), куртки повсякденної (парадно-вихідної), пальто сукняного, пальто утепленого, куртки зимової повсякденної (парадно-вихідної), плаща, сорочки парадно-вихідної (повсякденної) з довгими та короткими рукавами ... На правому рукаві носить нарукавний знак відповідних служб та підрозділів МВС України...».

2. Близько 12.15 год. громадськими спостерігачами групи «ОЗОН» у с. Нові Петрівці, Вишгородського району Київської області на в'їзді дороги, що веде до резиденції президента України, було зафіксовано вантажний автомобіль «КАМАЗ» без державних номерних знаків. Даний факт є порушенням постанови КМУ від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху», зокрема пунктів 2.9, 30.2, 31.3.

Зазначене вантажне авто протягом двох годин блокувало проїзд частину дороги без належного реагування на це з боку присутніх працівників ДАІ (д.н.з. на синьому фоні 0267, 0504, 0511, 0503) та працівників ПМОП

«Беркут» (д.н.з. на синьому фоні 1158).

Громадськими спостерігачами «ОЗОН» у розмові з правоохоронцями було зауважено на наявність правопорушення, проте працівники міліції не відреагували на правопорушення відповідно до законодавства України.

Охорона здоров'я забезпечувалась працівниками екстреної медичної допомоги, бригада та спецтранспорт якої була розташована біля працівників ДАІ на повороті до вул. Спаської, с. Нові Петрівці.

19 січня - 25 січня – події на вул. Грушевського м. Києва.

19 січня, після прийняття законів з порушенням процедурних норм та норм, що порушують права людини, громадяни колоною намагались пройти до Верховної Ради України для проведення пікету. На вул. Грушевського працівники правоохоронних органів, посиливши кордон, не пропустили активістів.

До активістів були застосовані димові та сльозогінні гранати. За словами активістів, які були очевидцями подій, вперше спецзасоби були застосовані працівниками ПМОП «Беркут» в момент перемовин громадян та службовців внутрішніх військ, які стояли в першому ряду живого кордону правоохоронців. Працівники ПМОП «Беркут» діяли, переміщуючись групами по 3-4 особи з щитами позаду передньої шеренги службовців внутрішніх військ. Необхідно відзначити, що громадська самооборона відгородила протестуючих живим кордоном від співробітників силових структур, проте з боку силовиків в цей час були застосовані спецзасоби. При цьому громадяни знаходились від працівників внутрішніх військ на відстані близько 2 метрів. Димові гранати, що застосували силовики, потрапляли в натовп громадян.

За допомогою гучномовця зі сторони співробітників силових структур було оголошено, що громадяни порушують закони, підписані 19 січня, проте про застосування спецзасобів оголошено не було.

До громадян була застосована зброя приблизно через 2 години від початку даного епізоду зібрання. Активісти отримали поранення як у нижні кінцівки, так і в обличчя. За свідченнями потерпілих, 19 січня були отримані поранення від резинових куль та 9мм залізних куль.

Після підпалу службового транспорту ОВС та внутрішніх військ для ліквідації пожежі були включені водомет та пожежний гідрант, в зону дії яких час від часу потрапляли молоді особи, які намагалися просунути якомога ближче до кордону внутрішніх військ для кидання в них бруківки та запалювальних сумішей.

З 19 січня та до кінця звітної періоду неодноразово зафіксовані факти жбурляння окремими громадянами в сторону працівників та спецтехніки силових структур фаєрів, феєрверків, запальної суміші, частин бруківки, розібраною протестуючими, пошкоджено дві цивільні машини (19 січня), металеві конструкції рекламних щитків.

Працівниками силових структур з 19 січня та до кінця звітної періоду постійно застосовувались світло шумові гранати, спецзасоби сльозоточивої дії, вогнепальна зброя, неодноразово водомет та шланг із водою.

Звертаємо увагу, що працівниками силових структур були використані спеціальні засоби сльозоточивої дії «Терен - 6», засіб світло-шумовий «Терен-7М» ударно-травматичної дії «Терен-12» та порушено правила їх використання, що зокрема закріплюється Постановою Ради Міністрів Української РСР від 27.02.1991 р. (зі змінами до 22 січня 2014 р.). А саме:

- було здійснено розкидання і відстрілювання спецзасобів у середину натовпу, хоча використання таких спецзасобів забороняється ближче ніж від 2 до 20 м до людей;
- спецзасоби використовувались повторно у межах зон ураження у період дії активної речовини;
- використовувався водомет при температурі нижче 0 С0.

Спеціальні засоби застосовувались без попередження, що є порушенням ч. 2 ст. 12 ЗУ «Про міліцію» та п. 201 Статуту ППС. Згідно вказаних норм спецзасоби мають застосовуватись після завчасного, чіткого попередження осіб, проти яких ці засоби будуть застосовані, при чому на державній і рідній для них мовах. Попередження може бути зроблено голосом, а у випадку великої відстані або звернення до чималої кількості громадян – через гучномовний пристрій посилення мови. У будь-якому випадку попередження роблять не менше двох разів з наданням достатнього часу для припинення протиправних дій.

За свідченнями медпрацівників екстреної медичної допомоги та лікарів, які надавали допомогу на волонтерських засадах на місці подій, більшість травм полягають в ураженні рук та ніг осколками сльозогінних гранат, зафіксовані поранення кінцівок, тулуба, обличчя, голови від кульових поранень (резинових та металевих).

Працівники силових структур не вживали заходів для налагодження діалогу з протестуючими та нейтралізації конфліктної ситуації.

За свідченнями учасників подій, окремі протестувальники були жорстоко побиті працівниками ПМОП «Беркут».

Контрзібрання та ризики зіткнення зібрань

На площі Конституції біля ВРУ та у Маріїнському парку 11-16 січня 2014 р. відбувалась акція в підтримку прийняття бюджету за участі громадської організації «За порядок» та з використанням прапорів партії регіонів. Між учасниками Євромайдану та контрзібрання силових протистоянь не було. Територію проведення контрзібрання охороняли військовослужбовці внутрішніх військ, працівники ПМОП «Беркут», ГУМВС в м. Києві.

Дії органів влади

Результати спостережень свідчать про незабезпечення державною владою свободи мирних зібрань та дозволяють констатувати наступні загальні недоліки в діяльності керівництва ОВС України:

- відсутність медіації з учасниками та організаторами Євромайдану з метою сприяння мирному зібранню, відсутність супроводження колон демонстрантів для надання можливої допомоги;

- незабезпечення особового складу належним технічним обладнанням для інформування громадян (потужні гучномовці, інформаційні банери, обмежувальні стрічки, знаки). Зокрема, завдяки цьому 1 грудня велика кількість учасників мирної ходи проти власної волі стали свідками провокаційних дій на вул. Банковій біля Адміністрації Президента. Непоінформованість громадян з боку ОВС стала однією з причин силового розгортання подій 1 грудня та конфліктних ситуацій за участю правоохоронців під час інших епізодів Євромайдану;

- відсутність належного реагування на масове вчинення учасниками контрзібрань адміністративних порушень, зокрема розпивання алкогольних напоїв у заборонених законом місцях та поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178 КУпАП). Такі дії правоохоронців є порушенням ст. 10 Закону України «Про міліцію», ст. 2 Закону України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України», п. 124 Статуту патрульно-постової служби міліції України;

- використання з невідомою метою службових автобусів МВС без номерних знаків (1 грудня, вул. Лютеранська) та пустих муніципальних автобусів (10-11 грудня, Майдан Незалежності), передислокація до Києва військових спецпідрозділів («Ягуар», «Тигр», рота гірської пехоти «Лаванда»), що в цілому підвищило рівень напруженості в суспільстві.

Необхідно відзначити, що після 1 грудня на позитивну оцінку заслуговує лише робота працівників ДАІ, які знаходилися увесь час на головних перехрестях у центральній частині міста. На більш високому рівні, ніж у

попередній період проведення зібрань, працювали бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, що перебували у місцях проведення маршу та забезпечили своєчасне надання медичної допомоги.

Заходи з боку громадських спостерігачів «ОЗОН» за фактами порушень
Експертами «ОЗОН» констатуються порушення працівниками ОВС України вимог наступних нормативних актів:

- Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- Основоположних принципів застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку (ООН, 1990 р.);
- Керівних принципів по свободі мирних зібрань ОБСЄ (2007 р.);
- Закону України «Про міліцію»;
- Статуту патрульно-постової служби міліції;
- Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу ОВС України (наказ МВС, 2012 р.);
- Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку (Постанова Ради міністрів УРСР, 1991 р.);
- Правил носіння форменого одягу та знаків розрізнення особами начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ (наказ МВС, 2002 р.);
- Постанови КМУ від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху».

За фактами виявлених порушень громадськими спостерігачами «ОЗОН» за звітний період були надіслані 2 звернення до Генеральної прокуратури України з викладенням фактів порушень працівників міліції та ДАІ з метою забов'язання МВС провести службові перевірки та вжиття заходів дисциплінарного характеру. Так, за фактами порушень 29 грудня 2013 року вчинених працівниками міліції ГУ МВС Київської області (порушення Правил носіння форменого одягу та знаків розрізнення особами начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ (наказ МВС, 2002 р.)) та працівниками ДАІ (порушення постанови КМУ від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху», зокрема пунктів 2.9, 30.2, 31.3).

Висновки

1. Зібрання під загальною назвою «Євромайдан» носило мирний характер.
2. Аналіз подій більшості днів проведення акції «Євромайдан» засвідчили, що для забезпечення громадського порядку під час проведення мирних акцій протесту велика кількість правоохоронців та спеціальних підрозділів МВС не є

необхідними. Напроти, підвищений рівень мілітаризації створює неспокійну обстановку та провокує настрої протистояння серед частини учасників мирного зібрання.

3. Слід також констатувати, що недопущення порушень громадського порядку забезпечувалися завдяки високій самоорганізації учасників «Євромайдану» на фоні неналежної роботи ОВС України.

4. При загальному мирному характеру протестних акцій у м. Києві протягом 01-25 грудня 2013 року результати спостережень свідчать про незабезпечення державною владою елементарних умов реалізації свободи мирних зібрань. Наслідком неприпустимо халатних та непрофесійних дій органів влади стали конфліктні ситуації частини мітингувальників з правоохоронцями, наявність постраждалих з обох сторін, відсутність сервісного забезпечення громадян під час проведення мирної акцій, в окремих епізодах - незабезпечення охорони здоров'я громадян.

5. Дії працівників ОВС України свідчать про незабезпечення керівництвом МВС України вимог законодавства та порушення низки нормативно-відомчих актів, що потребує ефективного розслідування органами прокуратури виявлених фактів.

Викладене підтверджує необхідність вимагати від органів влади наступне:

1. Забезпечувати супроводження кожної мирної акції присутністю посадової особи ОВС, відповідальної за медіацію з організаторами та надання необхідної інформаційно-координаційної допомоги учасникам, з легко розпізнавальним знаком, накидкою або символікою, особливо, коли ця посадова особа знаходиться у цивільному одязі.

2. Такі ж розпізнавальні знаки, накидки або символіку мають носити працівники міліції, які супроводжують мирні акції у цивільному одязі, для того, щоб їх завжди можна було ідентифікувати як представників правоохоронних органів та усунути підозри у підготовці провокацій.

3. Передбачити включення в групи медіації жінок, що суттєво позначиться на процесі знаходження спільної мови з учасниками акції, оскільки наявність жінок в міліцейській формі нівелює агресивні настрої учасників акції.

4. Підвищити рівень забезпечення сервісних послуг зі сторони правоохоронних органів, зокрема своєчасного забезпечення доступу постраждалим до медичних послуг, включно із супроводженням їх до найближчого медичного закладу або спеціалізованого санітарного транспорту екстреної медичної допомоги; можливість отримання громадянами первинної медичної допомоги, гарячої питної води та місць для обігріву у холодний період року.

5. Забезпечити чергування машини «Швидкої допомоги» або пересувного медичного пункту на кожній мирній акції. До початку проведення акції повідомити організаторам масового заходу про місце розташування лікарів з проханням повідомити цю інформацію іншим учасникам.

6. Здійснити аналіз відомчих нормативно-правових документів МВС в сфері забезпечення громадського порядку і безпеки громадян під час реалізації громадянами права на свободу мирних зібрань з метою приведення їх у відповідність до вимог Конституції України та Керівних принципів зі свободи мирних зібрань ОБСЄ.

7. У взаємодії з представниками громадськості запровадити систему спільного моніторингу діяльності МВС України в галузі проведення масових заходів та вдосконалення роботи підрозділів громадської безпеки.